

ח

יסוד הטורי אבן דהיכא דהעביר על המצוה ועבר לאחרת חייב לחזור לראשונה

והנה יעוי' בטורי אבן מגילה ו: הקשה כן דל"ל טעמא דמניח של יד תחילה משום דאקדמה קרא תיפו"ל משום דאין מעבירין דהא בזרוע פגע תחילה וכדאמר לה"ט גבי עבורי דרעא אטוטפתא לכל הפירושים, וכתב דיש מקום ליישב דמשו"ה מפיק ליה מקרא להקדים של יד לשל ראש דנפק"מ אם פגע בתפילין של ראש קודם לשל יד דהו"א דיקדים להניח לשל ראש קודם כיון דכבר פגע בו שהגיע לידו אם הניחו מידו להניח של יד תחילה איכא השתא משום אין מעבירין, לפיכך יהיב טעמא משום דאקדמיה קרא דמשו"ה אפי' פגע בשל ראש תחילה לא חיישינן עלה משום אין מעבירין אלא של יד קודם לה מגזה"כ וע"ד שפי' רב האי גאון.

והיינו דאי לאו דגלי קרא סדר הנחת תפילין מוקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך הו"א דאע"ג דמשום אין מעבירין על המצות צריך להניח של יד תחלה משום דפגע בזרוע תחלה מ"מ היכא דפגע בתפילין של ראש ברישא דהשתא אם יניחם מידו כדי להניח תפילין של יד הו"ל מעביר על המצות והו"א דכדי שלא יהא מעביר עתה על מצות תפילין של ראש יניח של ראש ואח"כ של יד. דהא כל

מאי דבעינן להניח של יד תחלה הוא משום אין מעבירין על המצות והשתא שפגע בשל ראש חל דין אין מעבירין על המצות על תפילין של ראש ויניח של ראש ואח"כ של יד, ולזה בעינן למילף מקרא דאפ"ה יסלק מידו תפילין של ראש ויניח של יד קודם.

ודחה הטורי אבן תירוץ זה על פי מה שהעלה לעיל מינה דהיכא דפגע במצוה והעביר עליה והתחיל לעסוק במצוה אחרת חייב להפסיק ולחזור לאותה מצוה שפגע בה ברישא משום דחל דין קדימה משום אין מעבירין ואע"פ שעתה עוסק במצוה אחרת ולכאור' חל דין אין מעבירין על מצוה זו מ"מ חייב לחזור לאותה מצוה שפגע בה בתחלה, והביא ראיה מגמ' יומא נח: הנז"ל שמבואר דאי לאו קרא דויצא אל המזבח היה צריך ליתן בקרן דרומית מערבית דפגע בה ברישא ולכן צריך אח"כ לחזור וליתן בההיא דאיחייב ברישא, והרי הא דלא יהיב בקרן דרומית מערבית דפגע ברישא ואית ביה משום דאין מעבירין הוא מגזה"כ ויצא אל המזבח עד דנפיק מכולה מזבח ובע"כ צריך לעבור דרך עליו לילך וליתן באחת מן הרוחות אחרת, ואפ"ה אמרינן דהדר אתי לקרן הא' דאיחייב למיהב ברישא ולא פקע הא מעלה דאין מעבירין מקרן א' דפגע ברישא אע"פ שהוכרח לעבור מעליו מגזה"כ וברשות עביד אפ"ה חוזר עליו אחר מתו ראשו דכבר נפיק מכולה מזבח

משום אין מעבירין שחל עליו תחילה כשפגע בו, אע"ג דהשתא אין עומד אצל אותו קרן וכבר עבר מעליו מראשית וגם ע"י חזרתו שחוזר לההוא קרן שפגע ברישא עובר נמי משום כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לימין.

אבן להמבואר בגמ' יומא א"א לומר כן דכיון דמדינא איתחייב למיהב במערב הסמוך לפתח וכשעבר מעליו לאו ברשות עבר אלא שלא כדין דאכתי לא פקע הא מעלה דאין מעבירין מרוח מערבי דאיחייב למיהב ברישא וא"כ קרא דאל פתח אהל מועד למה לי.

תירוץ הטורי אבן דשל ראש הוי מקודש ודוחה אין מעבירין אי לאו קרא דוקשרתם

ולכן כתב הטורי אבן ליישב הא דאיצטריך קרא דוקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך ולא סגי לן בטעמא דאין מעבירין על המצות משום דאי משום דאין מעבירין הוה אמינא דאפ"ה של ראש קודם משום דקדשי טפי משל יד וכדאמר התם בפ"ג דמנחות (דף לד:) תפילין של יד עושין אותה של ראש ושל ראש אין עושין אותה של יד משום שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה אלמא תפילין של ראש מקודשת יותר משל יד, והרי תנן ברפ"י דזבחים (דף פט.) כל המקודש מחבירו קודם את חבירו דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה אברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני

ומכאן זה תמה על תירוץ התוס' במגילה ו: בשם ר' יהודה דהא דאיצטריך קרא דאשר פתח אהל מועד ולא אמרינן משום אין מעבירין דביסוד מערבי פגע ברישא דאי משום אין מעבירין אינו לעיכובא אבל משום אשר פתח אהל מועד הוא אף בדיעבד, וקשה טובא דמה שיך בדיעבד בזה הא אפי' לא שפך שירים כלל יצא בדיעבד דהא שירים לא מעכבי, והיה מקום לומר דמה שחילק בין לכתחלה ודיעבד היינו דקמ"ל קרא דהיכא דעבר עם השיריים מרוח מערבי שהוא יסוד שכנגד הפתח ובא לו לאחת מן הרוחות האחרות, דאי משום אין מעבירין הו"א דיתן ליסוד של אותו הרוח שהוא עומד אצלה עכשיו דאי אמרינן שיחזור ויבא לו לרוח מערבי הו"ל מעביר מיסוד של אותו הרוח שהוא עומד אצלה עכשיו ואין מעבירין על המצות, אבל אי יתן ליסוד זה שעומד אצלה השתא שפיר דמי ואין נתינה זו משום אין מעבירין כיון דכבר עבר מרוח שכנגד הפתח ובאותו שעה עבר כבר על אין מעבירין והו"ל מעוות שאינו יכול ליתקן, ואם יעבור מרוח זה למערב עובר משום

ודבריו הם כהטורי אבן שפירש דברי
התוס' דאיתי קרא לבדיעבד היינו
אם עבר מאותה קרן דאי משום אין
מעבירין היה צריך ליתן באותה קרן שנמצא
עתה וקמ"ל קרא דחוזר ליסוד מערבי אלא
דקשיא ליה דלהך מילתא נמי לא בעינן
קרא דמבואר בגמ' יומא נח: דצריך לחזור
לההוא דפגע ביה ברישא וכבר נתחייב ליתן
שם.

וסיים הטורי אבן ולפי דרכינו למדנו ב'
דברים בהא דאין מעבירין על
המצות אחד היכא דעבר על המצות ובא לו
לשניה עובר מעליה ובא לו לראשונה
שנתחייב בה תחילה ומהא דמחטא בה
ויורד דפרק ה' דיומא נלמוד זה, ועוד
למדנו מהא דתפילין דאיצטריך קרא
להקדים של יד לשל ראש דהא דאין
מעבירין בשתייהן שוין בקדושתן אבל
בקדושה טפי ממנה לית לן בה.

הרי דס"ל להטורי אבן מכח קושיא הנ"ל
אמאי בעינן קרא להא דשל יד קודם
לשל ראש תיפוק ליה משום אין מעבירין
על המצות דלא אמרו אין מעבירין על
המצות אלא בששניהם שוים אבל אם
האחד מקודש מחבירו מעבירין על השאינו
מקודש כדי לעשות את המקודש דיש לו
דין קדימה ואע"ג דפגע בההוא ברישא,
ומינה דה"ה בתדיר דקודם לאין מעבירין
וכמבואר בכוליה דוכתא דמקודש ותדיר
שוים הם וא"כ ס"ל להטורי אבן דאין

שהוא כליל לאישים חטאת קודם^{לוצר החכמה} לאשם
מפני שדמה ניתן לארבע קרנות על היסוד
וכן הרבה דחשיב התם.

ולא תימא דל"ש מקודש מחבירו להקדים
אלא בקדשים ולא בשאר דברים
דליתא דהא בההוא פירקא (דף צא.) קאמר
הגמרא ת"ש דבר אחר ברכת היין תדירה
וברכת היום אינה תדירה ותדיר ושאינו
תדיר תדיר קודם אע"ג דברכת היום קדיש,
עוד אמרינן התם ת"ש דאר"י הלכה מתפלל
אדם של מנחה ואח"כ של מוספין אלמא
דלגבי תפילות וברכות נמי אמרינן כל
המקודש מחבירו קודם את חבירו.

וה"נ גבי תפילין של יד ושל ראש כיון
דשל ראש קדיש טפי הו"א דתיקדום
לשל יד אע"ג דבשל יד איתא לטעמא דאין
מעבירין אפ"ה מעלת מקודש מחבירו עדיף
ודוחה למעלת דאין מעבירין מקדושה קלה
דפגע ברישא קמ"ל מגזה"כ דאפ"ה של יד
קודם משום דאקדמיה קרא.

ועי' גם בחזו"א זבחים סי' ט"ו סק"ב
כתב בכונת תוס' במגילה בשם ר'
יהודה דקרא לקביעות מקום הוא דאתא
ונפק"מ שאם עבר ליסוד דרומי חוזר
למערבי, וכתב ולמש"כ לעיל זה הדין הוא
אפי' בעבר לקרן אחר חוזר לההוא דאיחייב
ברישא, ולעיל מינה בסק"א כתב מ"מ נראה
דאם עבר מן הקרן שפגע ברישא ועדיין לא
נתן על אחר חוזר לראשון וכדאמר יומא
נ"ח ב' דיהיב לההוא דמיחייב ברישא.

מעבירין אינו דוחה את התדיר וכדס"ל
לכמה אחרונים הנז"ל.

ודבריו סתרי למש"כ בשאגת אריה
שהוכיח במקום אחר בראיות
ברורות שאין מעבירין דוחה את התדיר
והכא ס"ל דתדיר דוחה אין מעבירין. ועכ"פ
לכאן דבריו שבכאן מוכרחים דאל"ה למאי
בעינן קרא דשל יד קודם לשל ראש תיפוק
ליה דאין מעבירין על המצות.

דחיית האחרונים ליסוד הטורי אבן שחייב לחזור למצוה הראשונה

אכן מה שהוכיח הטורי אבן מיומא נח:
דהיכא דהעביר על המצוה ופגע
באחרת מחויב לחזור למצוה הראשונה
שפגע בה דכבר חל דין אין מעבירין על
המצוה הראשונה ויש לה דין קדימה אע"פ
שהעביר עליה ופגע באחרת, יש לדון
בראיתו וכן ראיתי באחרונים שפקפקו על
ראיתו ע"י ארצות החיים סי' כ"ו בארץ
יהודה סוסק"א ובדברי מלכיאל סי' ח'
ואפיקי מגינים סי' כ"ה סק"ה, די"ל דהתם
שאני שלאחר שנותן בקרן דרומית מזרחית
משום שאמרה תורה ויצא אל המזבח עד
דנפיק מכוליה מזבח יש לו עתה הברירה או
לחזור לקרן מערבית דרומית או לפנות
לקרן מזרחית צפונית וכיון שפגע בקרן
מערבית דרומית ברישא צריך לחזור לשם
כיון שבה איתחייב ברישא, אמנם כל זה
הוא מפני שכבר נתן בקרן דרומית מזרחית
ואינו צריך להעביר עליה, אבל היכא דהיה

צריך לשפוך שירים ביסוד מערבי ועבר
עליו והגיע ליסוד דרומי ועדיין לא שפך
שם השירים בזה לא נימא דצריך לחזור
ליסוד מערבי שהרי עתה הוא ביסוד דרומי
ואם יחזור ליסוד מערבי הרי הוא מעביר על
המצות, ובזה אמרינן דכיון דאם יחזור
לההוא דפגע ביה ברישא יעביר על מצוה
זו חל עליו דין אין מעבירין על זה שפגע
בו עתה ואינו חוזר לההוא דפגע ברישא.

ומה שכתב הטורי אבן דגם השתא שחוזר
לקרן מערבית דרומית עובר על כל
פינות שאתה פונה לא יהו אלא לימין ומזה
הוכיח דאע"פ שהיה צריך לפנות לימין
מ"מ כיון שכבר פגע בקרן מערבית דרומית
חייב לחזור לאותה קרן משום אין מעבירין
וה"נ דכוותה כשפגע באחרת וחל דין אין
מעבירין על האחרת מ"מ חייב לחזור
לאותה דפגע ברישא, תמהו עליו האחרונים
דבגמ' שם מבואר דר"ע לא יליף פנים
מחוץ ולית ליה כל פינות שאתה פונה לא
יהו אלא לימין בפנים וא"כ אפשר לו לחזור
למערבית דרומית כמו לצפונית מזרחית
ולכן צריך לחזור למערבית דרומית דפגע
בה ברישא.

ולכן העלה בספר אפיקי מגינים שם שאם
פגע בתפילין ברישא שהיה דינו
להניח תפילין ואח"כ להתעטף בטלית
משום אין מעבירין על המצוה והניח
התפילין מידו ונטל הטלית בידו דיש לו
להתעטף בטלית קודם משום אין מעבירין

ואי משום הא נראה דאין זה ראייה דמסתבר דהא דאמרה תורה ויצא אל המזבח ודרשינן עד דנפיק מכוליה מזבח היינו שיצא מכוליה מזבח ויחטא שם ולא מסתבר דהקפידה תורה על יציאה ותו לא והא דצריך ליתן באותו קרן הוא משום אין מעבירין אלא הקפידה תורה על יציאה מכוליה מזבח שיהיה תחילת החיטוי כשיצא מכוליה מזבח וא"כ מה שצריך ליתן בקרן מזרחית דרומית הוא ג"כ מקרא דויצא אל המזבח ולא משום אין מעבירין על המצות.

ועכ"פ ליכא ראייה להטורי אבן מהך סוגיא דאפי' היכא דכבר פגע במצוה אחרת אחר שהעביר על הראשונה ^{אליהו} חייב לחזור להמצוה הראשונה שפגע בה משום שכבר נתחייב בה משום אין מעבירין וכמו שנתבאר דהתם ליכא השתא משום אין מעבירין במה שיחזור לקרן מערבית דרומית משא"כ היכא דפגע עתה במצוה אחרת ואית ליה דינא דאין מעבירין השתא באותה מצוה בזה לא שמעינן דיחזור להיכא דפגע בה ברישא.

ובדברי מלכיאל שם כתב לדחות בעוד אופן ראית הטורי אבן מההיא דיומא דהתם שפיר מתקן עי"ז שחזור לקרן מערבית דרומית הא דאין מעבירין דעיקר טעם דאין מעבירין הוא משום שהוא בזיון להמצוה אבל כיון שהולך ממנה בשביל ההכרח שעליו ע"מ לשוב איז זה בזיון כלל

על המצות, ולהטורי אבן יש לו להניח תפילין כיון שכבר פגע בתפילין ברישא וחל עליו דין אין מעבירין על התפילין הגם שעתה נטל הטלית בידו וצריך להעביר על הטלית מ"מ כיון שכבר חל דין אין מעבירין על התפילין צריך לחזור לתפילין, אכן למה שנתבאר אסור לעבור על המצוה מהטלית שהוא עכשיו בידו ומחויב להתעטף בטלית ^{אוצר החכמה} תחלה ואח"כ להניח התפילין.

והוכיח כן מההיא סוגיא דיומא דלכאור' קשה בהא דמבואר דהחויב הראשון לא פגע מאתו אף שכבר עבר מאותו הקרן א"כ אמאי מתחיל ליתן תחילה בקרן דרומית מזרחית הו"ל לצאת לצד מזרח מכוליה מזבח לקיים הקרא דויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח ולא ליתן שם על הקרן מזרחית דרומית אלא יחזור אח"כ לקרן מערבית דרומית שנתחייב בו תחילה ע"י שפגע בו ברישא ומשם יתחיל ליתן המתנות וגם יפנה ג"כ לימין, ובע"כ צ"ל דכיון דעכשיו הוא עומד אצל קרן מזרחית דרומית אסור לו לעבור על המצוה בידים ומחויב ליתן שם ברישא משום דאין מעבירין על המצות דהשתא אף שזה חל ע"י שעבר מתחילה על אין מעבירין על המצות מ"מ זה חמיר יותר ממה שעבר מעיקרא על אין מעבירין, וע"כ צריך ליתן תחילה על קרן מזרחית דרומית שעומד שם עכשיו ואח"כ יחזור לקרן מערבית דרומית לתקן מה שעבר תחילה.

ולזה כיון שהולך לקיים מצות ויצא אל המזבח על מנת לשוב להזות באותו קרן שוב אינו אינו בזיון כלל, אלא דקשה לפי"ז למה ליה להש"ס למימר דלא ס"ל לר"ע דרך ימין נימא דשב דרך שמאל כדי לקיים הא דאין מעבירין, לזה נראה ברור דלא שייך בזה אין מעבירין כיון שכבר יצא ממנו ברשות התורה לזה דרך ימין עדיף רק כיון דלא ס"ל לר"ע דרך ימין בפנים עדיף טפי לשוב אליו כיון שאין בזה בזיון לשום קרן, ובאמת אין עליו חיוב משום אין מעבירין על המצות רק דכיון דהרשות בידו לילך לאיזה קרן שירצה עדיף טפי לשוב לקרן מערבית דרומית.

ולפי דבריו אתי שפיר מאי דקשיא לן לעיל להרדב"ז מהך סוגיא דחזינן דאע"ג דעדיין לא הגיע זמן המצוה שהרי אמרה תורה ויצא אל המזבח אפ"ה שייך ^{הנדר} בזה אין מעבירין על המצות, דבאמת ליכא בזה דינא דאין מעבירין על המצות שהרי חייבה תורה שיצא מכוליה מזבח אלא דכיון דיש לו הברירה והרשות בידו לילך לאיזה קרן שירצה עדיף טפי לחזור לקרן זו שכבר פגע בה ברישא, אבל בנדון דהרדב"ז שאמרה תורה וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך ודאי דיניח של יד תחלה כיון דלא שייך בזה אין מעבירין כשפגע בשל ראש משום שלא הגיע זמן המצוה.

ויעוי במ"ב סי' כ"ה סק"ה גבי הא דכתב השו"ע שאם פגע בתפילין ברישא צריך להניח תפילין קודם ואח"כ להתעטף בטלית כתב המ"ב ואם עבר והניחם מידו ונטל הטלית שוב אסור לעזבו וליטול התפילין, ובשעה"צ שם כתב שהוא פשוט. ומבואר דס"ל להמ"ב לדינא דלא כהטורי אבן דלא חל דין מעבירין על ההוא דפגע ברישא אם העביר עליו ונטל אחר בידו דחמיר אין מעבירין שחל השתא.

וכן כתב בארצות החיים שם לדינא שאם פגע בתפילין ברישא שהדין הוא שיניח התפילין ושוב הניח התפילין מידו ולא הניחם עדיין ועתה התפילין והטלית מונחים לפניו בושה בזה צריך לחזור ולהניח התפילין תחלה כיון שכבר נתחייב להניחם, אבל אם אחר שהניח התפילין מידו שוב בא הטלית לידו בזה פשיטא דצריך ללבוש הטלית תחלה דהא הטלית הוא עתה בידו ויעבור עתה על אין מעבירין והתפילין כבר אינם בידו.

ובדברי מלכיאל הביא ראיה ממה שכתב הב"י בסי' כ"ה יש נוהגין לתקן תפלה של יד וקודם שיניחוהו לוקחים של ראש ומתקנים אותו כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הנחת תפלה של יד להנחת תפלה של ראש בתיקון תפלה של ראש וכתבו רבינו הגדול מהרי"א ז"ל והרב מהר"י ק' חביב ז"ל דטעות הוא בידם לפי שהם מעבירין על המצוה וצריך למחות

מעבירין ואע"פ שבזרוע פגע תחלה מ"מ השתא שנטל תפילין של ראש בידו חל דאין אין מעבירין על התפילין ודלא כהטורי אבן, ומעתה ליכא ראייה להטורי אבן דבעינן קרא דוקשרתם משום שתפילין של יד מקודש טפי והיה מן הדין שיקדם לתפילין של יד ואע"ג דבזרוע פגע תחלה דמקודש עדיף על אין מעבירין וזה סותר לכמה אחרונים שנקטו שאין מעבירין דוחה את התדיר, ולהמבואר עתה לא בעינן לתירוצן זה וליכא ראייה דמקודש דוחה לאין מעבירין.

ונראה לבאר בדעת התוס' בעוד אופן דבעינן לקרא דוקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך ולא משום אין מעבירין על המצות, דס"ל לתוס' דלא שייך בהא אין מעבירין על המצות כלל, דרש"י פירש דאין מעבירין על המצות משום דבזרוע פגע תחלה והיינו דמקום המצוה בזרוע פגע תחלה דהזרוע קרובה אל ידו יותר מראשו וכשבא להניח תפילין פוגע בזרוע שהוא מקום הנחת התפילין תחלה ודמי להא דאמרינן בההוא קרן פגע ברישא דהיינו כשפוגע במקום המצוה איכא נמי משום אין מעבירין על המצות, והתוס' ס"ל דבאברי האדם לא שייך למימר שפגע ברישא בזרוע דלא דמי למקום שפיכת שירים או נתינת מתנות שהוא מקום המצוה ושייך ביה פגיעה אבל גופו של האדם כולו חד הוא ואע"פ שזרועו קרובה אל ידו

בידם וללמדם שאחר שיניחו של יד יקחו של ראש ויתקנוהו ויניחוהו דאותו תיקון כיון דצורך הנחה הוא לא הוי הפסק עכ"ל, ולדעת הטורי אבן הא שפיר עבדי כיון שאחזו ותקנו מקודם תפילין של יד א"כ צריכים אח"כ לשוב אליו, וע"כ דס"ל דאין צריך לשוב למצוה הראשונה, עיי"ש.

ועי' בשארית יעקב שם שתמה ג"כ על הטורי אבן והביא ראייה מדברי הט"ז בסי' תע"ה סק"ג שכתב דלכן אוכלים של המוציא תחלה משום דהמוציא הוא מן השלמה והיא העליונה אשר לפניו ואין מעבירין על המצות ולכן כשהניח הפרוסה מהשלימה מידו ונשאר בידו החתיכה מהפרוסה צריך לאכול אותה תחלה ולא יניחה מידו כדי ליקח הפרוסה מהשלימה דא"כ הוא עכשיו מעביר על המצות עיי"ש, הרי מבואר מזה דאם העביר על המצה אינו רשאי לחזור למצותו ולעבור על המצוה שיש בידו עכשיו.

ישובים לדעת התוס' דבעינן קרא דוקשרתם וממילא ליכא ראייה דמקודש דוחה אין מעבירין

והשתא אתי שפיר הא דבעינן קרא דוקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך ולא סגי לן בטעמא דאין מעבירין על המצות שצריך להניח של יד ברישא משום דאי משום אין מעבירין כשפגע בתפילין של ראש ברישא היה צריך להניח תפילין של ראש משום אין

שמניח בה התפילין יותר מראשו אבל אין זה פגיעה במקום מצוה.

ויעוי בתשב"ץ ח"ג סי' כ"ו כתב ורש"י ז"ל היה מפרש להעביר מלפניו של יד ולהניח תפילין של ראש אסור וזה הפירוש דחה אותו ר"ת ז"ל שהרי אין זה מטעם אין מעבירין על המצות אלא מטעם ולטוטפת בין עיניך כל זמן שהם בין עיניך יהיו שנים כדאיתא בפ' הקומץ רבה, וגם מה שפירש רבינו אליהו ז"ל דנפקא מינה לענין מה שאמרו חייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה שימשמש תחלה בשל יד הסמוכה לו יותר משל ראש גם זה הפי' אינו נראה שאם ע"ז אפשר לומר אין מעבירין על המצות א"כ לא היינו צריכין לדרשא דכל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שנים דתיפוק ליה מטעם זה שהיד יותר סמוכה לו מראשו דליכא למימר דקרא אתא לעשה, עכ"ל. מבואר מדבריו דמשום מה שפגע בזרוע תחלה ליכא משום אין מעבירין על המצות דאם כה"ג איכא משום אין מעבירין על המצות לא היו צריכין לדרשא דכל זמן שבין עיניך יהיו שנים וע"כ דאין בזה משום אין מעבירין על המצות.

ומדבריו למדנו דמאי דפליגי תוס' על רש"י היינו משום דליכא בזה משום אין מעבירין על המצות, וביאור הדברים דאין בזה משום העברה במה שזרועו קרובה לידו יותר מראשו. אמנם מה שכתב דאף לפירוש ר' אליהו ליכא בזה

משום אין מעבירין הוא קשה דהא התפילין כבר מונחים על ידו ועל ראשו וכשבא למשמש בודאי בתפילין של יד פגע תחלה ואמאי ליכא בזה משום אין מעבירין.

וראיתי בגזע ישי אות י"ז שתמה על התשב"ץ דודאי יש בזה משום אין מעבירין כשבא למשמש דצריך למשמש בשל יד תחלה ודמי לדישון מזבח הפנימי שקודם להטבת חמש נרות מה"ט שבהליכתו פוגע ברישא במזבח הפנימי, ומה שחלקו התוס' על רש"י דבעינן קרא לשל יד קודם לשל ראש ולא משום אין מעבירין הוא משום שאם פגע ברישא בתפילין של ראש איכא בזה משום אין מעבירין שצריך להניח של ראש קודם ולכך בעינן קרא דוקשרתם והדר והיו לטוטפות, עיי"ש.

ומדבריו תוס' נראה שהסכימו לפירוש ר' אליהו וחלקו רק על פירוש רש"י, וי"ל דס"ל דכשהתפילין כבר מונחים עליו בודאי דכשבא למשמש פוגע בשל יד תחלה ודמי לדישון מזבח הפנימי וצריך למשמש בשל יד תחלה משום אין מעבירין, אבל בשרוצה להניח תפילין בזה ס"ל דקורבת הזרוע אינו מחייב להניח תחלה של יד ולא חשיב פגיעה במקום המצוה תחלה.

שו"ר בדברי מלכיאל סי' ח' שכתב ליישב באופן אחד הא דבעינן קרא

נטילת לולב בסוכה קודם התפלה

קמה

ט

קושיא אמאי בעינן קרא לעוסק במצוה

תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות

והנה איתא בסוכה כה. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וילפינן לה מתרי קראי ושם עבדו צריכותא אמאי בעינן לתרי קראי, וצ"ב אמאי בעינן לקרא לפטור עוסק במצוה תיפוק ליה משום אין מעבירין על המצות דכיון שעוסק עתה במצוה אחת אסור לו לעזבה ולעסוק במצוה אחרת ולמאי בעינן קרא למפטריה.

ובשלמא להסוברים שעוסק במצוה

פטרנו תורה מן המצוה אפי'

באפשר לקיים שתיהן, עי' ר"ן סוכה כה. (דף יא. בדפי הרי"ף) ועי' אור זרוע הלכות סוכה סי' רצ"ט ובשו"ת מהר"ח או"ז סי' קפ"ג וכן פסק במ"ב סי' ל"ח סקכ"ט, אתי שפיר דאי משום אין מעבירין על המצות אזי כשאפשר לקיים שתיהן לא יפטר ממצוה אחרת שהרי אינו צריך להעביר על המצוה כדי לקיים המצוה האחרת ולזה בעינן לפטורא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אכן לשיטת התוס' בסוכה כה. ובב"מ כט. ועוד דוכתי וכן כתב הריטב"א בסוכה כה. דעוסק במצוה פטור מן המצוה היינו דוקא אם אי אפשר לקיים שתיהן א"כ אם ירצה לקיים המצוה האחרת שנודמנה לו בעודו עוסק במצוה זו הרי הוא צריך

לתוס' דשל יד קודם לשלש ראש ולא אתינן עלה משום אין מעבירין די"ל דכיון דשניהם בגופו של אדם הוא לא מקרי פגיעה כלל בשל יד תחלה ותרואייהו באים כאחד קרינן בהו ואמטו להכי בעינן קרא, ור' אליהו בתוס' י"ל דמודה ג"כ דבאברי האדם לא שייך פגיעה תחלה ודוקא במצוה המזומנת לפניו מקרי פגע בתחלה, וע"כ דוקא לענין משמוש שהתפילין כבר מונחים בזרועו ובראשו וא"כ גוף המצוה כבר מונח לפניו מקרי שפיר העברה אם ימשמש בשל ראש תחלה אבל לגבי הנחה לא מקרי העברה כלל, עיי"ש.

העולה מן האמור דליכא ראיא מהא דבעינן קרא לתפילין של יד קודמים לתפילין של ראש ולא אתינן עלה משום אין מעבירין דמקודש עדיף על אין מעבירין ולכך אי לאו קרא הוה אמינא שיניח תפילין של ראש קודם משום שהוא מקודש וכמ"ש הטורי אבן, די"ל בשני אופנים או משום דנפק"מ להיכא שפגע תחלה בשל ראש דאי משום אין מעבירין היה צריך להניח של ראש קודם ודלא כהטורי אבן שצריך לחזור לשל יד משום שחל דין אין מעבירין על של יד, ובאופן אחר י"ל דס"ל לתוס' דפגיעה בזרוע תחלה לא חשיב פגיעה ואין בזה כלל משום אין מעבירין.

למה שנקטו הפוסקים דהוי דאורייתא כמו שהוכיחו מדברי הראשונים א"כ קשה אמאי בעינן קרא לעוסק במצוה הא אין מעבירין הוי נמי דאורייתא.

הוכחה מכח קושיא הנ"ל דתדיר דוחה אין מעבירין

ואשר נראה לומר דנפק"מ היכא דפגע במצוה ונזדמנה לו מצוה אחרת שהיא תדירה דאי משום אין מעבירין על המצות הוה אמרינן דתדיר קודם וכשיטת הגזע ישי והחזו"א דתדיר דוחה אין מעבירין, ולזה אתי קרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה דכשהוא עוסק במצוה אזי פטור הוא ממצוה אחרת ואפי' אם היא תדירה, אבל אי משום אין מעבירין אתינן עלה היה לו לעזוב המצוה שעוסק בה ולעסוק במצוה התדירה דתדיר דוחה לאין מעבירין.

והנה יעוי' בריטב"א הקשה הא עוסק במצוה לא מיפטר ממצוה אחרת אלא בעודו עוסק במצוה זו וא"כ למה לי קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, ותירץ דהא קמ"ל דאפי' בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו, סד"א איפטורי הוא דמיפטר מינה אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו, קמ"ל כיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר הרשות ואסור להניח מצותו מפני דבר שהיא של רשות.

להעביר עליה ולעסוק במצוה אחרת ותיפוק ליה דאין מעבירין על המצות.

שו"ר ^{אוצר החכמה} בספר אהלי יהודה בחלק המערכות מערכת האל"ף (דף כ"ו) הביא בשם הרב המובהק מוהר"ר רפאל בנימין ארווין שהקשה קושיא זו אמאי בעינן קרא לעוסק במצוה תיפוק לי משום אין מעבירין, וכתב דנראה דלא קשה מידי דאין מעבירין על המצות היינו כשיש שתי מצות שבשעה שעושה האחת אי אפשר לעשות השניה אבל במצוה שהיה עסוק בה ובא לו מצוה אחרת ויכול לעשות שתיהן אזי אנו אומרים שחייב לעשות שתיהן כיון דליכא העברה לזה בא הכתוב בשבתך וכו' לומר דאפי' אם יכול לעשות שתיהן כיון שהוא עסוק בזאת המצוה פטור לעשות השניה, עיי"ש.

ולא ^{אוצר החכמה} העלה ארוכה אלא לשיטת הראשונים דאפי' באפשר לעשות שתיהן איכא פטורא דעוסק במצוה אכן להראשונים דס"ל דלא נאמר דין עוסק במצוה אלא באי אפשר לקיים שתיהן אכתי קשה למה לי קרא תיפוק ליה משום אין מעבירין על המצות.

ולמש"כ הרדב"ז והארעא דרבנן דאין מעבירין על המצות הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אתי שפיר דלהכי איצטריך קרא לעוסק במצוה שפטור מן המצוה דאין מעבירין אינו מן התורה. אכן

ומבואר מדברי הריטב"א דבעינן לחידושא דעוסק במצוה להיכא דנזדמנה לו מצוה גדולה הימנה דאינו רשאי להניח המצוה שעוסק בה עתה ולעסוק במצוה הגדולה הימנה שנזדמנה לו, ואתי שפיר לפי מה שנתבאר דבכה"ג ליכא נמי דינא דאין מעבירין כשנזדמנה לו מצוה גדולה הימנה כגון מצוה שהיא תדירה ובזה הוא דבעינן לפטורא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומוכח דתדיר דוחה לאין מעבירין ולכך אי לאו פטורא דעוסק במצוה הוה אמרינן שאם עוסק במצוה ונזדמנה לו מצוה תדירה היה צריך לעסוק במצוה התדירה ולהעביר על המצוה שעוסק בה.

ישובים באופן אחר להא דבעינן קרא לעוסק במצוה

אמנם נראה לומר דלפי דברי הריטב"א י"ל באופן אחר ליישב עיקר הקושיא אמאי בעינן קרא לעוסק במצוה תיפוק ליה משום אין מעבירין ואפי' אי נימא דאין מעבירין דוחה תדיר, דהא מבואר בריטב"א דהא דאינו רשאי לעסוק במצוה הגדולה שנזדמנה לו הוא משום שעוסק במצוה שפטור מן המצוה אין זה רק דין פטור מלעשות מצוה אחרת בשעה שעוסק במצוה והיינו שבר חיובא הוא גם בהמצוה האחרת רק שקיומה נדחית מפני המצוה שעוסק בה, אלא שעוסק במצוה הרי הוא כמופקע לגמרי ממצוה אחרת והרי

היא אצלו עכשיו כדבר של רשות, והנפק"מ הוא שאם בשעה שהיה עוסק במצוה עשה מצוה אחרת שלא קיים את המצוה האחרת שהרי היא אצלו כדבר של רשות ונמצא שהרי זה כלא עשה כלל את המצוה כיון שהוא כמופקע ממצוה אחרת בשעה שעוסק במצוה, וא"כ לפי"ז י"ל דאי משום אין מעבירין הוה אמרינן דאסור לו להעביר על מצוה זו שעוסק בה ולעסוק באחרת אבל אי עבד שפיר עבד וקיים המצוה השניה שעבר אליה, אכן מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה הרי הוא מופקע מן המצוה השניה ואם עסק בה לא קיים מצוה שהרי הוא פטור ממנה.

אלא שבפשוטו אין זה נפק"מ שהרי אם עזב מצוה זו שעסק בה ועבר לעסוק במצוה אחרת תו ליכא נמי פטורא דעוסק במצוה ואינו מופקע יותר מן המצוה האחרת שהרי כיון שהניח מצוה זו שוב אינו עוסק במצוה, וא"כ לא רק משום אין מעבירין קיים מצוה השניה אם עבר מן הראשונה אלא אף משום פטורא דעוסק במצוה נמי קיים מצוה שהרי אם עזב את המצוה הראשונה תו ליכא עליה הפקעה מן המצוה השניה.

ומ"מ אכתי איכא נפק"מ ממה שמבואר בריטב"א דהוי פטורא ואפקעתא מן המצוה האחרת היכא דביטול המצוה האחרת יהיה בקום ועשה דכיון שעוסק במצוה הרי הוא כמופקע ממצוה אחרת